

ابوالقاسم جنتی

فارغ التحصیل تئاتر و دورهٔ دکترای ادبیات

تاریخچهٔ سیر تکاملی هنر نمایشی، در ایران

-۳-

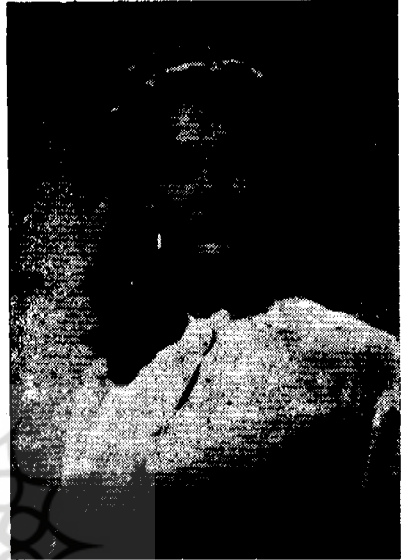
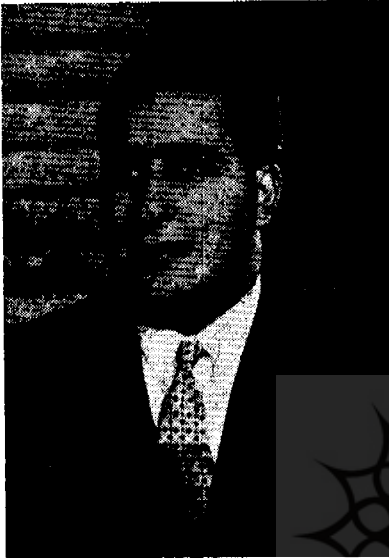
در سال ۱۳۱۹ یعنی هنگامیکه یکسال از دورهٔ تحصیلی هنرستان هنرپیشگی میگذشت باهتمام آقایان : سید علی نصر و احمد دهقان تئاتر دائمی «تهران» تأسیس شد. کارگردانهای تماشاخانهٔ تهران در آغاز کار عبارت بودند از آقایان : سیدعلی نصر - حالتی - بایگان - فلامعلی فکری و بعد ها آقایان : هایک کاراکاش - استیانیان - دریاپیکسی - نصرت الله محشم و علی اصغر گرمسیری نیز بررئسوری تماشاخانه انتخاب شدند. از هنر پیشگان اولیه میتوان بانوان : مرحوم جهانبخش - صفوی - هورفر - نیکتاج - صبری - حسینی - ایران دفتری - ایران قادری - هایده مرسته بایگان - کیوانفر - و آقایان : گرمسیری - مصیری - سارنگک - بهرامی - منزوی - وتوق - نقشینه - دست ورز - مفید -

عبدالحسین نوشین

کیوانفر - جمفری - بهشتی - امینی - قنبری - زاهد - جنتی - زاهدی - تفرشی آزاد - فضلی - محسنی - شوکتی - کعبانی - بامداد - صفار - شیبانی - زندری - لاهیجی - عنایت بایگان - سلطانی - صافی - ملایری ، را نام برد .

با ایجاد تئاتر دائمی تهران ، دوباره ستارهٔ هنرنمایشی ایران در آسمان ادبیات و صنایع ظریفه .

اوج گرفت و آرام آرام شروع بدرخشیدن کرد. در تئاتر تهران چیز تازه‌ای که بر مردم عرضه شد و باقبال بی نظیری روبرو گردید، خواندن تصنیفهای سیاسی بود که در فاصله پُرده‌ها و در جلوی پرده خوانده میشد. از آن تاریخ است که اسم قطعات آهنگدار، «پیش‌پرده» گفته میشود. آقایان مجید محسنی-قلبری - جمید شبیانی و ناهید سرفراز، از این راه کسب شهرت فراوانی کردند.

عموئی

بانو زاله

درام نوسان معتبر این گروه عبارتند از آقایان :

محمد حجازی (مطیع الدوله) : نویسنده ؛ مادر شوهر مهربان - محمود آقارا و کیل کنید - مسافرت قم - حافظ و صاحب عیار - *مراعاتی و مطالعات فرنگی*

عنایت‌الله شبیانی - بینوا - مستخدم اداره .

رفیع حالتی ، نویسنده ؛ خاقان میرتصد - قائم مقام - لمبک آفروش - صحیح‌النسب - ولگرد .

حسین خیر خواه : نوش آفرین و ملک اسماعیل - برهمکار بد لغت - داماد زبر دست - خسیس ولثیم - ازدواج قدیم و جدید .

علی جلالی ؛ نویسنده ؛ انقلاب مشروطیت ایران - جنگک یازده رخ - داریوش کبیر - شاه عباس کبیر - مسلم بن عقیل - دوشیزه شجاع - فاجعه رمضان - شبهای هند - سه ملعون .

دکتر احمد نامدار ، نویسنده ؛ شوهر باید اینطور باشد - گردن بند زاله - موفق .

حسین‌لی مستعان ؛ فرشته - شوهرهای مریم خانم - عروس مرمر الملوك زن نیست فرشته است .

محمد شب پره ؛ نویسنده ؛ پروانه و شمع - شبی در لاله‌زار - بهلول - ملانصرالدین - کدایان تهران - کلهای مسموم - حق بحق دار میرسد .

فضل‌اله بابگن ؛ نویسنده ؛ بارک‌اله شاه باجی - نعیم هنرپیشه - من باید و کیل شوم - مالک بیگنآ ، مرخصی یکماهه - پروانه - سرراهی - لیلی - لغزش - برگو - توپ تو خالی - تصمیم جدی .

عبدالحسین آیتی؛ نویسنده؛ فرشته برشته - ملکه عقل و عجزیت جهل .
احمدگر جی؛ نویسنده؛ مریض فراری - کاروان عمر - بیچاره - حقه بخته باز - درد سر - علی بونه کیر - ایرت پیراهن مراد .

احمد دهقان؛ نویسنده؛ عدو .
علی اصغر نوری؛ نویسنده؛ عشاق معاصر - برهنه خوشحال - اسکلک صلح - محترک .
نصرت اله محشم نویسنده؛ دشمنی بیجهت - راندوو - وطن فروش - نادر و ستاره -
 پیام آقا محمدخان - شب درحرم ناصرالدین شاه - خیانت یامرگ آقا محمدخان - شاه صفی - نادرشاه
 و فتح هندوستان .

بانو دولت آبادی؛ نویسنده؛ پیرمرد بوالهوس - تحصیلات الزامی - حس مادری -
 دزد شریف - قسم بیجا .

بانو ماه طلعت پسبان؛ نویسنده؛ حیات خانم .
سیدعلی نصر مترجم؛ چوب دوسرطلا - چگونه هنر پیشه شدم - حاجی مفتون الایاله -
 حاجی عدو - حسادت آمدلی - حاجی حکیم باشی - دکتر زیرک - عجب پیکری - عبدل - عروسی
 زورکی - کلوب جانیان .

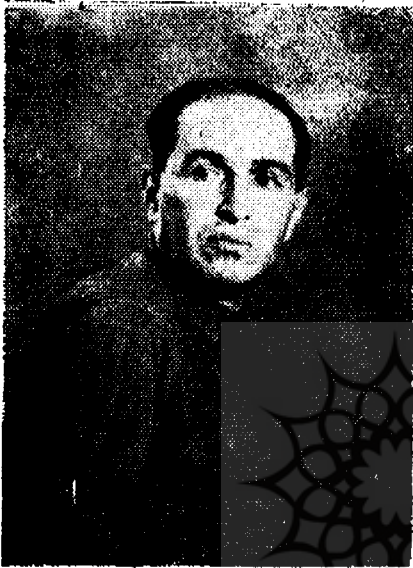
رفیع حالتی مترجم؛ خانم لال - لثیم - فررباغ سبز - دکتر اقدس نو شوهرش - عشاق
 پریشان - عروسک پشت پرده - اشتباه لبی - افصحاح - اصفهانی چلمن - پیر کفتار - تیر بقلب خورده -
 شش صد هزار ریال - عشاق پریشان - کوزه عسل - مان بانیزم - تاجر ونیزی .
غلامعلی فکری مترجم؛ آسکاندال - رومشو ژولیت - ازانانی - بدگمان - آیاندمسیت -
 تریستان و ایزولت .

علی دریایگی مترجم؛ امان از دست شوهرم - بچه سرنه مبهکه - بلای قمار - شوخی
 بیجا - عذاب روح .

شجاع الدین شفا مترجم؛ کاندیدا - مرد تقدیر - من توده چی هستم .
 از هنگام تأسیس ایستگاه فرستنده « رادیو تهران » در ادبیات ما « درام رادیوئی »
 (SKETCHE RADIOPHONIQUE) پیدا شد که هنوز مراحل اولی را طی میکند. مهمترین
 نویسندگان این نوع درام ها (PIECE RADIOPHONIQUE) عبارتند از بانوشوکت ملک
 جهانبانی و آقایان؛ رجا - جنتی - فتح الله والا - خطیبی - فرهنگ ارجمند و مستجاب الدعوه .
 از منتقدین این دوره میتوان آقایان؛ مستمان احمد دهقان - فرخ کیوانی - احمد شهیدی
 را نام برد .

با بروز جنگ بین الملل دوم که اوضاع سیاسی - اجتماعی و اقتصادی اغلب کشورهای جهان
 تغییر کرد و کشورها نیز از این تحول بی نصیب نماند؛ در ادبیات و هنر نمایشی ایران انقلابی روی داد
 که اگرچه با مقایسه با نتایج کشورهای متمدنی، این تغییر ویشوری ناچیز بود، ولی میتوان گفت
 که در گذشته هرگز باین قدرت نبود. شور و هیجان نویسندگان که در ایام گذشته سرد و خاموش
 شده بود دوباره حرارت و روشنائی گرفت و افکار تازه و نوی که بوسیله سخن سرایان و نویسندگان
 در ادبیات ما راه یافت ذوق مردم را بکلی تغییر داد و آنها را بیشتر از پیشتر بهتر نمایش آشنا ساخت .
 در حقیقت « نتاثر مدرن » از سال ۱۳۲۰ در ایران پیدا شد .

هرچند در این فصل بشرکت عده ای از هنریشگان تماشاخانه تهران مانند آقاییان ، صافی (رهگذار) - امینی - پورزنجان - زاهدی و چند نفر دیگر دو تماشاخانه «هنر» (در لاله زار) ، «گهر» (در شاه آباد) تأسیس شد و اندکی بعد «تئاتر کشور»

صاقلی پور

(در لاله زار کوچه بران) بهمت آقاییان شوکتی - تقی زادگان - هانفی - تفرشی آزاد - جنتی و تهرانچی بوجود آمد و بر وسعت زمینه هنرنمایشی افزوده شد معهدا از آنجهت که کار دسته جمعی نبود، آنچنانکه

سروری

باید عروس تئاتر جلوه نکرد و این مؤسسات از لحاظ سلیقه و سبک کار در درجه دوم اعتبار قرار گرفتند. احزاب سیاسی وقت که برای استحکام و تقویت بنیه حزب ، محتاج تبلیغات مؤثر بودند در تشکیلات خود برای جلب نویسندهگان - هنریشگان و شعرا ترتیباتی فراهم ساختند که هنرمندان به آنجا روی آوردند و بهتر مندانی چون «نوشین» گرویدند. پشتیبانی اعضای احزاب و استقبال گروهی از مردم آنچنان قدرتی باین دسته بخشید که تئاتر نوزاد فرهنگ [که بسعی نوشین و مجزون - علی جعفری - هانفی و وثیقی درست شد] و بعدها تئاتر فردوسی [که بوسیله عمویی و وثیقی ایجاد شد] در اندک مدتی باوج شهرت رسید و در سراسر سالهای ۱۳۲۲ تا ۱۳۲۶ سایر مجامع نمایشی را تحت الشعاع قرار داد .

نمایشنامه های معروفیکه در دوران فعالیت این دو موسسه نمایشی بمعرض تماشا گذاشته شد عبارتند از : ولین (بن جانسن) - تاجر ونیزی (شکسپیر) - توپاز (مارسل یانبول) - مستنطق (پریستلی) - پرند آبی (مترلینگ) که با کمال قدرت و به بهترین وجهی بازی شد . هنریشگانیکه در آغاز امر و بعدها با نوشین همکاری میکردند عبارتند از بانوان : لرتا - مهرزاد - پرخیده - سهیلا - دیهم - خامنه ای ، و آقاییان : خیرخواه - خاشع - علی محمدی - تفکری - اسکویی - رخشانی - بهرامی - کهنمویی - امینی - شباوین - ریاحی - جعفری و کریمی .

هرچند تماشاخانه‌های هنر-گهر- و کشور تعطیل شد اما تئاتر دیگری بنام «گیتی» در کنار جامعه‌باربد - تئاتر تهران و فردوسی بوسیله آقای محمدقنی مقدسی (صادق پور) بوجود آمد که هنوز در اول لاله‌زار بابر جا و به ترتیب دادن نمایش‌هاییکه بیشتر جنبه نظامی و حماسی دارد مشغول است - در این اواخر مؤسسه دیگری بوسیله آقایان : آذربای و حلمی بنام «تئاتر بهار» در پاساژ مهران درست شد که متأسفانه عمرش بسیار کوتاه بود .

از هواداران هنر نمایشی میتوان سرتیپ احمد بهارمست - سرهنگ شیره - سرهنگ اعتماد مقدم سرهنگ ایر وائلو - سروان اورنگ خدیوی - سروان درمخش - صمدصباحی - علی کنعانی - احمدعلی مهرپور و فضل‌رانا نام برد که گاهگاه با تحریر و تنظیم نمایشنامه‌هایی سراتب ارادت خود را به تئاتر نشان میدهند .

از پیادگان شطرنج هنر نمایشی باید اشخاص زیر را نام برد : بانوان : شهلا - سهامی - مورین - ژاله - عاصمی - انتظامی - اعلم - سر دابه - وحدت - پورتراب - عقلی - شهین - ودادبان - خیراندیش - یوسفی - معاون زاده فلور - مهری و آقایان : ظهوری - محزون - ضیاءالابصاری -

شباویز

خسروانه - مصفا - عباس تفکری - خواجوی - مانی - رسول‌زادگان - نجات - رسول‌زاده - فرید - روشنیان - میشا - بلور - ازهدی - محمدرضا رندی - عبدی - امیرفضلی - مشکین - سیار - جان شهیدی - عبدالوهاب شهیدی - تقی‌مینا - رضا مینا - کیمرام - کتاب - اعظمی - تابش - بغائی - نوری - شهیر - نعمان - انتظامی - براتلو - رئیس فیروز - رضا عزیززی - کیوانفرد - شفیع بیگ - مقدم - دانشی - بهنام - محمدی - کوره‌چیان - متین - والی - طباطبائی - کیانیور افشار - فکری - صالح یار - دوستدار - یزدان یار - احسان - تقی - خلعت‌بری - بدیمی و عزیز بهادری .

نویسندگان دوره اخیر عبارتند از آقایان :

دکتر میندی نژاد : زندگانی خیام - معروف پینه‌دوز .

ابوالقاسم جنتی : اورنگ و گلچهر - امیر کبیر ، اتابک اعظم - بجه شیطان - پول! - دلک - پیرس پلیرس در آتش - ددزیر نقاب - دادرس - شهرزاد - عروس توران - سربازان جاویدان - یوسف و زلیخا - ولگرد میلیونر .

پرویز خطیبی : شهبای مداین - اشکهای عشق - اولتیماتوم - جن در قصر خلیفه - جنون حکومت - مسافرت بکره مریخ - سه تفنگدار - علی بابا و چهل دزد بغداد - قسمت .

جواد یارسا : خسرو پرویز - ستاره مصر - بارگاه معاویه .

محمدعلی سخنی : ابن ملجم - نیمه شب در حرم - شهوت پرست - یزیدبن معاویه .

حسن شیروانی : بلدیط تماشاخانه - بقیه از صفحه اول - دهکده آزادی - زندگانی

کارگر - زن هرجانی .

فرهنگ ارجمند : ترازوی زندگی - رستم و سهراب - سه خواستگار - سلطان صحرا .

یحیی مصفی : تریاکی - در عالم هپروت - نوکر خوب ..
حسن خردمند : ازدواج فوری - صید ماهی - فداکار .
محمد مرتضوی : خانه سری - لطفعلی خان زند و آقا محمدخان قاجار .
محمود رجاء : قاچاقچیان انقلاب - مشروطیت ایران .
آقا محمد قلی مقدسی : نازنین - مهر وطن - رستم و سهراب - بت پرستان .
 و مترجمین آقایان :

عبدالحسین نوشین : مردم - ایدآل - مباحو برای هیچ - اتللو - ولین - پرندۀ آبی
 تاهاار عاشقانه - ترس از جریمه - بازرس یا شغل قرمز - بادبزن و ندرمیر - روسپی بزرگوار .
مسعود فرزاد : اتروبو (یعنی که مصاحبه) - هاملت - رستم ایرلندی - پادشاه لیر -
 دروآباد در نیمه شب تابستان - آنچه که دلت میخواهد .
رضا آذرخشی : برای وطن - برای شرف - بازرس - پیر یاتلن - تاجر ونیزی -
 جناب آقای مدیر کل - دون ژوان - قربانی نادانی - ایالت چهل و نهم - راهزنان .
علی شمشیده : پنج دلار - بازرس - جشن سالبانه - دزدهای اجتماع - نامزد بازی .
استانیان : پیشیمانی - خیالۀ چارلی - زنده باد دائمی جان - طلاق - ماری مادلن
 و کیل قلابی .

سروری : افسانۀ زمستانی - توراندخت -
 دون ژوان - په پو - ماد موازل فی فی - هر چه پیش آید
 خوش آید .

حسنعلی نصر : تاج سر آقا - چه پیش
 آمد خوبی - طلاق - وصله ناچور .
ابوالقاسم جنتی : بینوایان - ساله -
 خرس - شاهزاده خوشبخت - کیفر .
پرویز رهبر : بوبول - دوسوی عشق -
 سردبیر - کارسن بسواد - عصر جدید - توپاز .
حسن ره آورد : ریش تراش اشبیلیه -
 زنان دانشمند .

مهدی گرامی : است چوبی - توسکا -
 درراه عشق - زن دلخواه من - لبخند مرموز - مسایه
 مزاحم - حضرت والا - طرح اقتصادی - ناپساک -
 رقیب - شوهر ایده آل - مهمانان سمج .

جفیری

عباس زاهدی : چشم و گوش بسته - نامه - سایه شوم - چک بی محل .
مهدی امینی : برادران کرمازوف - بحران کابینه - پنجاه و پنج، نوزده - تازه بدوران
 رسیده - سقوط کابینه - لعظات بحرانی - نافرمانی - مونسرا .
جلال آل احمد : دستهای آلوده - سوء تفاهم .
تروآل گیلانی : ماد موازل عمه خانم - نینا - راز - تازه کار - مونسرا - خانۀ اجاره ای

جلال ریاحی : عشق میلیونر - مرحوم عمه - نفرین - زنان کنتچاکو .
بزرگ علوی : مستطین - باغ آلبالو - دوازده ماه - کسب و کار میمزارن .
باقر آذریان : زوایای خطرناک - کاکائی .
مصطفی قریب : در راه ترقی - از طبع خارج شد - آزادی بقید کفیل سرنوشت .
 نوزاد - تارتوف .

ایرج پزیشک زاد : حمله عصبی - کنت عروسی میکند - خبرنگار - غسیس .
عبدالله والا : جنایت کار - تو مال منی - بغشش نامه .
وبانومورین امیر : بوسه در روشنائی شمع - ششل قرمز - عذر بدتر از گناه - سر سره .

تاکنون دو جلد کتاب مقدماتی در باره فن
 تئاتر بوسیله آقایان : نوشین (هنر تئاتر) و خیرخواه
 (تکنیک تئاتر) ترجمه و منتشر شده است .

دکورسازان (DECORATEURES)
 فعلی تئاترها عبارتند از آقایان : سروری - خاکدان -
 قویدل - و محسنی . و گرمورها (GURIMEURES)
 آقایان : کنعانی - کریمی - میرعمادی - نوری - دیهیم
 و محسنی میباشند .

آقایان : شیروانی - آل گیلانی - کیانپور
 افشار - رمضانی و جاوید از منتقدین معاصرند .

بی مورد نخواهد بود اگر درخاتمه کلام از
 مرحوم «سینا» معروف به «الماسی» که برانگشتر
 هنر نمایشی چون نگین الماسی بود و سرانجام بمرض
 سل سوخت و نابود شدیادی بعمل آید .

فعلا در تهران تئاترهای «جامعه باربد
 (مهرتاش) - تماشاخانه تهران - (مهندس والا) -

تئاتر سعدی (عمومی) **تئاتر پارس** ، فرهنگ سابق (حییلی) - **تئاتر فردوسی** (صدری) -
تئاتر نو (سروری) - **تماشاخانه گیتی** ، (صادق پور) و **شهرزاد** بخدمتگزاری هنر مشغولند
 و عده ای از آنها که طبق درجه بندی وزارت کشور درجه « یک » شناخته شده اند مجاهدت میکنند که
 روز بروز بروسعت و تکمیل هنر نمایشی ایران افزوده شود .

پایان

بعضی از خوانندگان مجله در قسمت هائی از این مقاله شفاهاً انتقاداتی فرموده اند و ما از آنان
 درخواست کردیم که گفته ما را بنویسند و بمرض داوری اهل فن بگذارند . مقصود اصلی از افتتاح
 این باب در مجله ، اهتمامی که در وزارت فرهنگ نسبت بفقون نمایشی می شود اینست که هنرمندان
 تشویق شوند و مخصوصاً بکوشند که متاع سینمایی ایران در بازار ادب جهان مرغوب و پسندیده جلوه
 کند . آقای جنتی که در اروپا تحصیل کرده است از همکاران و دوستان از چند ما و رئیس دایره سینما
 و تئاتر در اداره کل انطباعات و انتشارات و نماینده وزارت فرهنگ در کمیسیون نمایشی کشورست و در
 تنظیم این مقاله از ایشان ممنونیم .

مجله یغما

